

Vliv vztahu žák-učitel na empatii dětí školního věku: zprostředkující role emoční inteligence

Authors: Xiang D, Qin G, Zheng X

Xiang, D., Qin, G., & Zheng, X. (2022). The Influence of Student-Teacher Relationship on School-Age Children's Empathy: The Mediating Role of Emotional Intelligence. *Psychology Research and Behavior Management*, 15, 2735-2744.

Úvod

Empatie je schopnost přijmout perspektivu jiné osoby a prožívat myšlenky a emoce tohoto jedince. Rostoucí počet studií ukázal, že empatie dětí školního věku výrazně přispívá k jejich schopnostem mezilidské komunikace, studijním výsledkům a psychosociálnímu přizpůsobení. Pro děti školního věku se škola stává hlavním místem pro učení a socializaci. Vztah žák – učitel je důležitým mezilidským vztahem mezi dětmi a dospělými po jejich odchodu z domova, který hraje důležitou roli v rozvoji sociálního chování dětí. Cílem této studie bylo prozkoumat vliv vztahu mezi žákem a učitelem na empatii dětí školního věku. Hypotézy byly následující:

- a) Vztah žák-učitel může ovlivnit rozvoj dětské empatie, která může být u chlapců a dívek odlišná;
- b) Vztah mezi žákem a učitelem může ovlivnit rozvoj empatie podporou rozvoje emoční inteligence dětí.

Oběma je empatie důležitou složkou sociálního a emocionálního rozvoje, ovlivňující kvalitu chování jedince k ostatním a sociální vztahy. Proto je velmi důležité zkoumat faktory, které podporují rozvoj individuální empatie k zajištění duševního zdraví a sociální harmonie jednotlivce.

Kromě toho je nutné dále věnovat pozornost protektivním faktorům a vnitřnímu mechanismu rozvoje empatie dětí školního věku v dětství.

Na jedné straně neurologický vývojový vzorec aktivace a funkční konektivity podporuje představu, že nervové struktury spojené se schopností jedince empatie, jako je amygdala, PAG, insula a mediální OFC, procházejí během dětství značným zráním. Prozkoumání klíčových faktorů a vnitřních mechanismů, které ovlivňují rozvoj schopnosti empatie u dětí v tomto kritickém období, je užitečné pro kultivaci a zlepšování schopnosti empatie u dětí.

Na druhé straně se dětská empatie rychle rozvíjí v kontextu sociální interakce. Děti školního věku přecházejí z jednoduchého domácího prostředí, kde se stýkají s rodiči, do složitějšího školního prostředí. Pozitivní vztahy s dospělými (vztahy mezi žákem a učitelem) mohou být

klíčovým faktorem při zajišťování rozvoje jejich empatických schopností ve školním prostředí.

Pouze několik studií však zkoumalo klíčové faktory dětské empatie a žádná studie se nezaměřovala na protektivní faktory (vztah žák-učitel) empatie u dětí školního věku žijících ve složitějším prostředí sociální interakce. Účelem této studie je proto prozkoumat vliv vztahu žák-učitel na empatii dětí školního věku a její vnitřní mechanismus.

Vztahy mezi žákem a učitelem a empatie dětí ve školním věku

Vztahy mezi žákem a učitelem jsou smysluplná emocionální a vztahová spojení, která se vyvíjejí jako výsledek dlouhodobých interakcí. Vztah žák-učitel byl konceptualizován z hlediska teorie vazby a jako rozšíření vztahu rodič-dítě. Navíc, z pohledu vazby Hamre a Pianta (2001) navrhli, že vztah žák-učitel zahrnuje tři dimenze:

- blízký vztah žák-učitel, který je vřelý, srdečný a efektivní;
- konfliktní vztah žák-učitel, vztah žák-učitel je negativní, napjatý a neefektivní;
- závislý vztah žák-učitel znamená, že žáci nadměrně závisejí na učitelích a hranice mezi žáky a učiteli není jasná.

Pozitivní vztahy učitel – žák se vyznačují vysokou intimitou a nízkou mírou konfliktů a závislosti.

Pozitivní vztahy mezi žákem a učitelem mohou být prospěšné pro rozvoj empatie dětí školního věku. Pro děti školního věku mohou být blízké vztahy s dospělými, kteří nejsou členy rodiny (vztahy mezi žákem a učitelem), prospěšné tím, že jim umožní vytvořit si adaptivní přesvědčení o sobě a druhých a rozvíjet dobré sociálně-emocionální vztahy a dovednosti, jako je empatie. Pozitivní vztah mezi žákem a učitelem poskytuje dětem ve školním věku bezpečný základ pro zajištění emocionálního bezpečí nezbytného k plné interakci s ostatními. V tomto vývojovém kontextu charakterizovaném vřelostí a citlivě vedenou výchovou mají děti školního věku často svobodu zkoumat a učit se chápat emocionální změny druhých, což podporuje rozvoj jejich empatických schopností. Číňští učitelé nejen učí žáky znalostem, ale také nenásilně podporují rozvoj sociálních emocí v procesu interakce se spolužáky. Konkrétně v interakci mezi dětmi školního věku a učiteli je učitelé často vedou k tomu, aby identifikovali emoce druhých a pochopili důvody emocí a chování ostatních. Nedávné studie zjistily, že podpůrné vztahy mezi žáky a učiteli jsou spojeny s empatií dětí. Proto lze spekulovat, že vztahy mezi žákem a učitelem mohou ovlivnit empatii dětí školního věku.

Zprostředkující role emoční inteligence

Emoční inteligence označuje schopnost jednotlivce zpracovávat emoční informace přesně a efektivně, včetně schopnosti rozpoznávat, chápat, vyjadřovat, zvládat a používat emoce.

Vztah žák-učitel může podporovat rozvoj empatie podporou rozvoje emoční inteligence dětí školního věku.

Podle Golemana (1998) se děti brzy učí z reakcí dospělých, jak zvládat své emoce a internalizovat je do svých vlastních jedinečných vzorců zpracování emocí. Děti školního věku se v interakci a komunikaci s učiteli ve školním prostředí často mohou naučit správně vyjadřovat a efektivně zvládat své emoce prostřednictvím zpětné vazby učitelů, což může zlepšit rozvoj jejich emoční inteligence. Navíc děti školního věku, které mají kladný vztah ke svým učitelům, s větší pravděpodobností dostanou vedení a podporu, kterou potřebují pro emoční rozvoj. Předchozí studie navíc zjistily, že pozitivní a podporující vztah mezi žákem a učitelem může podpořit rozvoj emoční inteligence dětí. Kromě toho jedinci, kteří dokážou efektivně identifikovat, chápat a zvládat své vlastní emoce, mohou být také lépe schopni identifikovat a chápat emoce druhých. Konkrétně děti, které dokázaly přesně porozumět svým vlastním emocím, byly citlivější na změny emocí svých vrstevníků, učitelů a rodičů při interakci s ostatními a byly schopny reagovat způsobem, který odpovídal aktuálnímu sociálnímu kontextu.

Genderové rozdíly

V čínské kultuře se učitelé chovají k dívkám a chlapcům odlišně. Obecně je vedení učitelů vůči dívkám jemné a eufemistické a vliv vztahu mezi žákem a učitelem na dívky je obecně vřelý a emotivní. U chlapců učitelé zdůrazňují, že chlapci by měli mít ducha nezávislosti, výzvy a inovace. Postoj a chování učitelů vůči chlapcům jsou strnulé a jejich vedení je obecně direktivní a zaměřené na výkon. Vztah mezi žákem a učitelem vytvořený v rámci rozdílného zacházení může mít různé účinky na empatii dětí různého pohlaví v Číně. Proto jsme navrhli mediační model mezi chlapci a dívkami, abychom lépe porozuměli tomu, jak mohou procesy u chlapců a dívek fungovat odlišně.

Metody

Vztah žák-učitel

Kvalita vztahu mezi žákem a učitelem byla měřena pomocí nástroje Student-teacher Relationship Instrument (STRI), který původně vyvinuli Pianta a Nimetz (1991) a revidovali Zou et al (2007). Subškála se skládá z 23 položek, které měří čtyři faktory: blízkost (např. mám blízký a vřelý vztah se svými učiteli), podpurné (např. Kdykoli jsem udělal pokrok, můj

učitel mě pochválil), konfliktní (např. Učitelé a já vždy spolu bojují) a spokojenost (např. Celkově jsem velmi spokojený se svým vztahem se svými učiteli). Každá položka je hodnocena na 5bodové stupnici frekvenční odezvy v rozsahu od 1 (*rozhodně neplatí*) do 5 (*rozhodně platí*). Konfliktní subškály byly obráceny tak, aby vysoké skóre představovalo pozitivní vztah mezi žákem a učitelem.

Emoční inteligence

Emoční inteligence dětí školního věku byla měřena pomocí čínské verze škály emoční inteligence (EIS). Subškála se skládá z 33 položek, které měří čtyři faktory: vnímání emocí (např. mohu si být vědom svých emocí v každém okamžiku), regulace emocí (např. Když narazím na potíže, pamatuji si, kdy jsem řešil stejné potíže), porozumění emocím (např. se snažím, aby se lidé cítili spokojeně zařizováním věcí) a využití emocí (např. přál bych si, abych mohl dělat většinu věcí, které chci dělat). Každá položka je hodnocena na 5bodové stupnici frekvenční odezvy v rozsahu od 1 (*naprosto neodpovídá*) do 5 (*naprosto odpovídá*). Čím vyšší skóre, tím častější chování v dané dimenzi.

Empatie

Empatie dětí školního věku byla měřena pomocí indexu interpersonální reaktivity (IRI), který původně vyvinul Davis (1980) a revidoval Rong et al (2010). Tento nástroj s 28 položkami hodnotí dětskou empatii čtyř dimenzí: empatický zájem (např. Jsem často přemýšlivý a starostlivý o ty, kteří nemají takové štěstí jako já), zaujímání perspektivy (např. Než se rozhodnu, zjistím si názor ostatních), fantazie (např. Často si představuji, co by se mi mohlo stát), osobní tíseň (např. V nouzové situaci se cítím znepokojeně a nepříjemně). Dítě hlásilo své vlastní dispozice na 5bodové škále od 1 (*vůbec mě nevystihuje*) do 5 (*velmi dobře mě vystihuje*). Čím vyšší skóre, tím častější chování v dané dimenzi.

Výsledek

Popisné statistiky a korelace

Korelační analýza ukázala, že vztah mezi žákem a učitelem, emoční inteligence a empatie významně korelovaly u chlapců i dívek. Kromě toho výsledky nezávislého výběrového *t*-testu ukázaly, že úroveň empatie u dívek byla významně vyšší než u chlapců.

Model měření

Byl testován model měření pro 12 latentních proměnných: fantazie, empatický zájem, perspektiva, osobní úzkost, identifikace emocí, vyjádření emocí, porozumění emocím, zvládnutí emocí, intimita, podpora, konflikty a spokojenost.

Diskuse

Tato studie je první, která zkoumá vliv vztahu žák-učitel na empatii a její vnitřní mechanismus u dětí školního věku na pozadí čínské kultury. Výsledky ukázaly, že vztah učitel – žák mohl empatii dívek ve školním věku pouze přímo zlepšit. Navíc jsme zjistili, že emoční inteligence zprostředkovává souvislost mezi vztahem učitel – žák a empatií u chlapců i dívek.

Vztah žák-učitel a empatie dětí školního věku

Tato studie zjistila, že vztah mezi žákem a učitelem pozitivně predikoval empatii dívek, což bylo v souladu s předchozími studiemi. To znamená, že pozitivní vztah mezi žákem a učitelem může podporovat rozvoj empatie dětí školního věku. Naše výsledky jsou v souladu s předchozími studiemi, že pozitivní a podpůrné vztahy mezi žákem a učitelem mají tendenci přinášet dětem pocit přijetí a bezpečí, což jim umožňuje zkoumat emocionální prožívání druhých, získávat dobré sociálně emocionální dovednosti a projevovat empatičtější chování. Pro děti školního věku (zejména dívky) je proto pozitivní vztah mezi žákem a učitelem efektivním způsobem, jak kultivovat a zlepšovat dívčí schopnost empatie.

V souladu s naší předchozí hypotézou je dopad vztahu žák-učitel na empatii u chlapců a dívek odlišný. Toto zjištění může být důsledkem toho, že učitelé se v čínské kultuře chovají k chlapcům a dívkám odlišně. Ve srovnání s chlapci je u dívek pravděpodobnější, že si vytvoří pozitivní, vřelý a užší vztah s učiteli, což může přímo podporovat rozvoj schopnosti empatie dívek. Navíc na chlapce a dívky působí různé vnější okolnosti. Konkrétně ve srovnání s chlapci jsou dívky snáze ovlivnitelné vnějšími vztahy. Dívky více dbají na rozvoj emocionální komunikace a vztahu k druhým a snáze je ovlivňují mezilidské vztahy. Když jsou tedy dívky dlouhodobě ve vřelém a pozitivním vztahu mezi žákem a učitelem, mohou díky přátelským interakcím s učitelem získat více interpersonálních dovedností a jejich empatické schopnosti se rozvíjejí rychleji.

Zprostředkující role emoční inteligence

Naše zjištění naznačují, že vztah mezi žákem a učitelem ovlivnil empatii dětí školního věku prostřednictvím emoční inteligence u chlapců i dívek. Tento výsledek podporuje předchozí hypotézu. Vnější faktory prostředí mohou podporovat rozvoj individuálních schopností ovlivněním jednotlivých vnitřních faktorů, to znamená, že pozitivní vztah mezi žákem a učitelem u dětí školního věku může podporovat rozvoj jejich emoční inteligence a následně podporovat rozvoj schopnosti empatie u dětí. Toto zjištění podporuje Golemanův (1998)

názor, že děti se z interakcí a reakcí s dospělými učí, jak zvládat své emoce a internalizovat je do svých vlastních jedinečných vzorců zpracování emocí. Náš výsledek navíc také podporuje a rozšiřuje názor Mayera a Saloveyho (1997), že jedinci s vysokou emoční inteligencí, kteří jsou schopni rozpoznat a pochopit své vlastní emoce, tuto schopnost internalizují a přenášejí. Závěrem lze říci, že pozitivní vztahy mezi žákem a učitelem mohou zlepšit emoční inteligenci dětí školního věku a dále podporovat rozvoj empatie,

Závěr

Zjištění z této studie poskytují některé počáteční důkazy naznačující, že vztahy mezi žáky a učiteli v čínské kultuře nejen podporují rozvoj empatie u dětí školního věku, ale mohou také ovlivňovat empatii různými způsoby u chlapců a dívek. Konkrétně vztah žák-učitel může nejen přímo podporovat rozvoj schopnosti empatie dívek, ale také nepřímo zvyšovat schopnost empatie dívek zvýšením jejich emoční inteligence. Naproti tomu vztah žák-učitel může pouze podpořit rozvoj chlapcovy schopnosti empatie zvýšením jeho emoční inteligence.